

Верховний
Суд

Захист прав дитини при розгляді справи на підставі Гаазької Конвенції 1980 р.

Міні-лекція

Білоконь О.В.,
суддя КЦС у складі Верховного Суду, к.н.ю.

Конвенція про права дитини (ст. 11)

1. Держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону.
2. З цією метою Держави-учасниці сприяють укладанню двосторонніх або багатосторонніх угод чи приєднуються до чинних угод.

Гаазька Конвенція 1980

- Про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей – більше 80 держав-учасниць
- ЗУ про приєднання – 11 січня 2006 року
- Міжнародно-правовий механізм мирного та впорядкованого повернення дітей, яких незаконно переміщено та /або утримують на території іншої держави
- Мета - гарантувати зростання дитини у безпечному середовищі із збереженням нормальних родинних стосунків

Зобов'язання держави при вирішенні справ про міжнародне викрадення дітей (ЄСПЛ)

- ✓ належним чином обґрунтувати рішення про повернення дитини чи відмову в такому поверненні (*Satanovska and Rodgers v. Ukraine*)
- ✓ зробити це якомога швидше (*Vilenchik v. Ukraine*)
- ✓ виконати ухвалені рішення (*Chabrowski v. Ukraine*)
- ✓ усвідомлювати, де завершуються компетенція та відповідальність однієї країни, та починається відповідальність іншої (*Nerivnya v. Ukraine*)

Принцип найкращих інтересів дитини

В усіх діях щодо дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Стаття 3 Конвенції про права дитини

Принцип додержання найкращих інтересів дітей також закладено і в Гаазькій Конвенції 1980 року

Постанова ВП ВС
від 13 квітня 2021 року, справа № 2-37/12

Шляхи визначення найкращих інтересів дітей

У найкращих інтересах дитини:

зберегти її зв'язки із сім'єю, якщо сімейне оточення не є особливо непридатним та неблагополучним забезпечити її розвиток у безпечному , спокійному , стійкому середовищі

Інтереси дітей можуть переважати інтереси батьків

Постанова ВС від 24 вересня 2025 року, справа 718/1867/23

Враховуються: захист і безпека дитини, вразливе положення, її вік, стан здоров'я, право на освіту , індивідуальність дитини та її погляди

Постанова ВС від 04 серпня 2021 року, справа № 654/4307/19

З'ясування думки дитини – один із способів визначення найкращих інтересів дитини при вирішенні питання її повернення в країну постійного місця проживання.	Право дитини, здатної сформулювати власні погляди, вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її стосуються. Стаття 12 Конвенції про права дитини	Саме на суди України як суди вирішення справи по суті покладається обов'язок щодо заслуховування думки дитини та надання їй мотивованої правової оцінки. Постанова ВС від 766/7657/20 від 19 травня 2021 року
---	---	---

Правило з винятком

- ❖ якщо переміщення чи утримання дитини є незаконним (критерії незаконності – стаття 3 Конвенції)
- ❖ і на дату початку процедур у судовому або адміністративному орган тієї держави, де знаходиться дитина , минуло менш одного року з дати незаконного утримання або переміщення

відповідний орган видає негайне розпорядження про повернення дитини до місця постійного проживання

Стаття 13

Орган не зобов'язаний видати розпорядження про повернення дитини, якщо особа або орган, які заперечують проти повернення, доведуть, що :

- ❖ Особа або установа, що піклуються про дитину , фактично не здійснювали піклування на момент переміщення або дали згоду (в тому числі мовчазну) на таке переміщення
- ❖ Існує серйозний ризик того, що повернення дитини поставить під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим чином створить для дитини нестерпну обстановку

....зазначені факти підлягають оцінці судом у сукупності з дотриманням найкращих інтересів дитини як на теперішній час , так і в майбутньому, оцінкою думки дитини, якщо вона досягла відповідного віку та зрілості ,оцінки сімейної ситуації загалом...

Постанова ВС від 17 серпня 2022 року, справа 613/1185/9

Серйозний ризик або загроза заподіяння психологічної чи фізичної шкоди, ст. 13 (1) (b) Конвенції 1980 р.

- Високий рівень серйозного ризику
- Серйозний ризик для дитини
- Передбачуваний ризик
- Рівні серйозного ризику

Серйозний ризик або психологічна чи фізична шкода, ст. 13 (1) (В) Конвенції 1980 (продовження)

Приклади тверджень:

- ✓ Домашнє насильство над дитиною та/або батьками, які її виховують
- ✓ Економічні проблеми або проблеми з розвитком дитини
- ✓ Ризики, пов'язані з обставинами в державі
- ✓ Ризики, пов'язані зі здоров'ям дитини
- ✓ Розлука з батьками, які виховують дитину
- ✓ Кримінальне переслідування
- ✓ Імміграційні проблеми
- ✓ Відсутність ефективного доступу до правосуддя
- ✓ Медичні або сімейні проблеми, пов'язані з приймаючою стороною
- ✓ Недвозначна відмова від повернення
- ✓ Розлука з братом чи сестрою

Судова практика застосування ч.3 ст. 13 Конвенції

...відмова взяти до уваги заперечення щодо повернення, які можуть підпадати під дію статті 13 Гаазької конвенції 1980 року, так і недостатнє наведення підстав у рішенні про відхилення таких заперечень суперечитимуть вимогам статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також намірам та меті Гаазької конвенції 1980 року загалом

Постанова ВС 03 березня 2021 року, справа № 461/9257/19

...встановлена Гаазькою Конвенцією презумпція повернення дитини не є абсолютною ...дитина категорично заперечувала проти повернення та прижилась в новому середовищі.. відповідач виконав свій обов'язок доведення наявності підстав для відмови у поверненні дитини... відмова в поверненні дитини відповідає її найкращим інтересам

Постанова ВС від 24 червня 2025 року у справі 759/24278/23

Думка дитини щодо її повернення в розрізі Конвенції 1980 року

Конвенція 1980 року передбачає винятки, за яких уповноважений орган може відмовити у поверненні дитини, один з них:

якщо судовий або адміністративний орган виявить, що дитина заперечує проти повернення і досягла такого віку і зрілості, при якому слід брати до уваги її думку

Стаття 13, 20 Конвенції 1980 р.

Неповернення дитини до країни проживання іноді може бути виправданим в силу об'єктивних причин, як відповідають інтересам дитини, на які вказують передбачені у Конвенції виключення, зокрема у випадку серйозного ризику того що повернення дитини завдасть їй фізичної чи психічної шкоди

Постанова ВП ВС від 13 квітня 2021 року, справа № 2-37/12

Судова практика з'ясування думки дитини

у спілкуванні з психологом, який спеціалізується на дослідженні думки дитини та особливостей її сімейного та соціального оточення

Постанова ВС від 25 вересня 2024 року № 522/10087/23

- у письмових доказах (висновках органів опіки та піклування, спеціалістів тощо);
- електронних доказах (відео-, аудіоматеріалах);
- висновках психологічної експертизи;
- показаннях самої дитини, присутньої в залі судового засідання або з використанням режиму відеоконференції

Постанова ВС від 25 вересня 2024 року № 522/10087/23

Вік та зрілість дитини є ключовими факторами при розгляді її заперечень щодо повернення

... малий вік дитини (на той час їй було близько 4 років) не дозволив їй законно висловити свою перевагу щодо місця проживання ...

Рішення ЄСПЛ «Х проти Латвії», 2013 рік

Вік дітей до 5 років... відсутні підстави стверджувати, що дитина досягла такого віку і зрілості, при якому необхідно брати до увагу її думку

Постанови ВС від 31 серпня 2022 року у справі 683/1084/21, від 16 листопада 2022 року у справі 953/6251/21

Способи з'ясування думки дитини

Інтерв'ю і покази у дітей повинні брати, наскільки це можливо,спеціально підготовлені спеціалісти.

Необхідно докласти усіх можливих зусиль для збирання свідчень дітей у найбільш сприятливому оточенні і умовах, що ураховують їхній вік, рівень зрілості і розуміння і будь-які труднощі у спілкуванні, які вони можуть мати.

П. 64 Керівних принципів КМРЄ щодо судочинства, дружнього до дитини

Судова практика, де було враховано думку дитини щодо повернення в країну постійного проживання

Суди враховували

- вік дітей
- яким чином висловлена думка дитини
- аналізували пояснення дитини разом з іншими обставинами справи

Постанови ВС

від 25 вересня 2024 року №522/10087/23,

від 20 січня 2021 року № 754/11869/19

від 04 грудня 2019 року № 344/6360/17

Оцінка думки дитини щодо її повернення в розрізі Конвенції 1980 року

.... хоча погляди дітей повинні братися до уваги, їхня незгода не обов'язково є перешкодою для їхнього повернення

Рішення ЄСПЛ «Ро та інші проти Франції»

висновокпро те, що Гаазька конвенція не надає дитині можливості вільно обирати місце проживання, не був свавільним або необґрунтованим.

Рішення ЄСПЛ “Руйлер проти Швейцарії”

Помічні інструменти

Направлення запиту до Постійного бюро Гаазької Конференції з міжнародного права щодо застосування положень Гаазької конвенції 1980 року та інших

Судді від України –
ЧЕРНЯК ЮЛІЯ
ПАРХОМЕНКО ПАВЛО

Настанови з належної практики застосування Гаазької Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей

РОЗДІЛ : МЕДІАЦІЯ

Замість висновку

Думка дитини є важливим, але не єдиним фактором при вирішенні питання про повернення дитини за Конвенцією 1980 року, оскільки враховуються найкращі інтереси дитини у всіх аспектах.

Дієвий спосіб ухвалити рішення в найкращих інтересах дитини при вирішенні питання щодо її повернення – з'ясувати і оцінити бажання самої дитини може мати вирішальне значення, якщо вона зріла, незалежна від впливу батьків, відібрана спеціально підготовленими спеціалістами у найбільш сприятливому для дітей оточенні.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!